

19.Yüzyıl Başlarında Osmanlı İmparatorluğu ve Şark Meselesi

Osmanlı İmparatorluğu, ilk çağlardan beri gelen, geniş topraklar üzerinde kendi idarî, adlî ve siyasî değerleri doğrultusunda düzen kurmayı ve sürdürmeyi amaç edinmiş olan 'klasik' bir imparatorluktu.

Bu imparatorluk yakınçağda, Batı'daki modernleşen ve gücünü artıran sömürgeci Batı Avrupa ve Rusya devletinin aksine bir çöküş dönemi yaşamıştır. Bu 'çöküş' temelde toprak kayıpları şeklinde olmakla birlikte kendini kültür ve medeniyette de geri kalma, idarî, ekonomik, askerî ve siyasî alanlarda yozlaşma olarak göstermiştir.

Çağın gerektirdiği fikrî ve teknolojik seviyeyi kendisine de mal edemeyerek, yaklaşan iç ve dış problemlerini çözmede başarısız olan Osmanlı Devleti dışarıdan emperyalist Avrupalı büyük devletlerin baskılarına, içeriden ise Fransız ihtilali sonrası ortaya çıkan fikirlerin etkisiyle ve gittikçe artan isteklerle azınlıkların başkaldırılarına ve ayaklanmalarına kalıcı ve köklü çözümler üretememiştir. İmparatorluğun merkezî gücü zayıfladıkça ayân, aşiret reisi ve taşra valileri bağımsız hareket etmeye başlamıştır.

Bulgaristan'da Pazvandoğlu, Silistre'de Tirsinkli İsmail, Yozgat'ta Çapanoğulları, İzmir'de Karaosmanoğlu, Çukurova'da Küçük Ali, Bağdat valisi, Mısır Memlukleri ve doğuda Kürt aşiret reisleri merkezî otoriteyi tehdit etmekteydi. Dolayısıyla dışarıdan emperyalist baskı, içeriden azınlık ve derebeyi baskısı ülkenin çöküşüne giden yolda işbirliği yapmışçasına bir çaba içerisindeydi.

III. Selim Devri (1789-1807)

Nizâm-ı Cedit ('Yeni Düzen') daha ziyade aynı isimle kurulan ordunun adı olarak bilinmektedir. III. Selim Devletin en önemli kurumu olan orduyu düzenleyerek ülke bütünlüğünü dış ve iç saldırılara karşı korumak için modern eğitim almış ve modern silahlarla donatılmış bir ordu kurmak istemiştir. Fransızlar başta olmak üzere dışarıdan getirdiği uzmanlarla eğitim ve talim işlerinin yürütülmesine çalışılmıştır.

III. Selim devrinin diğer bir siyasî ve askerî olayı 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı idi. Avrupa'da cereyan eden Napoléon Savaşları ve bunların Osmanlı Devleti'ne etkileri zikre değerdir. Napoléon'un Avrupa'da Fransız hâkimiyetini tesis için savaşlar yapması Osmanlı Devleti'nin diplomatik ilişkilerini etkilemiştir. Fransa ile ilişkilerde ilerleme sağlamasını istemeyen İngiltere ve Rusya Osmanlı Devleti'nin Fransa'yı tanıyarak ikili ilişkiler kurmasına karşı çıkmıştır. Gerginlik 1806'da İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açmasına kadar varmıştır.

1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşının nedenleri arasında İngiltere ve Rusya'nın Napoléon'a karşı savaşları önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın Eflâk-Boğdan işlerine karışması, Osmanlı Devleti'nden bu eyaletlerin beylerinin seçiminde söz hakkı istemesi, buna karşı Osmanlıların böyle bir isteği kabul etmemesi ve Osmanlı Devleti'nin Eflâk-Boğdan beylerini görevden alması üzerine bölgeyi işgal etmesi savaşın diğer önemli nedenlerindendir.

Osmanlı Devleti Ocak 1807'de Rusya'ya savaş ilân etmiş, savaşın gidişatından İngilizler, Fransızlar, Ruslar ve Osmanlılar etkin rol oynamıştır. Kırım örneğinde olduğu gibi ilk defa bir Müslüman coğrafyasının kaybı ve savaşlarda yenilgiler III. Selim'e yenilikler yapmada teşvik edici olmuş, eski kurumların yetersizliği ve düzenlenmeleri gerektiği açıkça anlaşılmıştır. III. Selim'in yenilikleri arasında Nizâm-ı Cedit ordusu yanında Avrupa'da daimî dış elçilikler kurulması, Mühendishâne-i Berr-i Hümayun'un açılması, taşra idaresinin yirmi sekiz eyâlete bölünmesi, vali ve yöneticilerin liyakatli kimselerden seçilmesi, rüşvete yaklaşılmaması, tercüme eserlere hız verilmesi gibi ekonomik, siyasî ve kültürel yenilikler bulunmaktadır.

Merkezin zayıflaması kendisini yeterince güçlü gören ve merkezde kendisine hizmet edecek kimseleri ayarlayan herkesin taşrada siyasî nüfuz peşine düştüğü bir dönem olmuştur. Mısır'da Hidiv Mehmet Ali Paşa, merkezin muhalefetine rağmen, Mısır valiliğini elde etmeyi başarmıştır. Anadolu'da Çapanoğulları, Kozanoğulları gibi güçlü aileler varlıklarını hissettirmeye başlamıştır. Ayanların güçlenmesi III. Selim ve II. Mahmut döneminin önemli, çözülmesi gereken sorunlarına yol açmıştır.

III. Selim'in musikişinas, yumuşak huylu ve yenilikçi bir padişah olması Şeyhülislâm Ataullah Efendi ve Sadaret Kethüdası Musa Efendi başta olarak birçoklarının hoşuna gitmemiş ve ona karşı kamplaşmalarına yol açmıştır. III. Selim'in Nizam-ı Cedit için harcamalarının 60.000 kese (bir kese 50.000 akçe idi) İrad-ı Cedid hazinesi oluşturulması, kur ayarlaması (tağşiş) yapması, saz ve söz, mehtap sefaları, alafrangalık ve hür düşünce davranışlarından dolayı muhalefeti de çoktu.

Yeniçeri yamaklarının gücüne dayalı Şehzâde IV. Mustafa ve Sadaret Kethüdası Köse Musa Paşa, Şeyhülislâm Topal Ataullah Efendi gibi hırslı devlet adamlarının entrikaları ve yenilik karşıtı ulemanın kışkırtmaları ile Kabakçı Mustafa Ayaklanması (1807) patlak vermiş ve III. Selim, kardeşi IV. Mustafa lehine tahttan feragat etmiştir.

IV. Mustafa Devri (1807-1808)

Kabakçı Mustafa Ayaklanması gölgesinde tahta çıkan IV. Mustafa kayda değer büyük gelişmelere imza atamamış, ilk iş olarak Nizâm-ı Cedit olarak başlatılan yenilikleri rafa kaldırmıştır.

Rusya ile 1806'da başlayan savaş sürerken 24 Ağustos 1808'de Slobozia Mütarekesi imza edilmiştir. Bu ateşkese göre savaş hâline son verilerek, sulh görüşmelerine başlanacak, Rusya ele geçirdiği Osmanlı kalyonunu ve Bozcaada'yı geri verecek, Eflâk ve Boğdan'dan çekilecek, Osmanlı orduları Tuna'nın güneyine geçerek buralarda yeterli miktarda asker bulunduracaktı. Ancak ateşkes her iki tarafı da memnun etmemiştir. Onun saltanatına karşı III. Selim taraftarları Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa etrafında toplanmışlardır. 'Rusçuk Yarânı' denilen ve Galip, Ramiz, Refik, Tahsin ve Behiç gibi kimselerden oluşan bu grup Alemdar Mustafa Paşa ve onun sekbanları öncülüğünde İstanbul'a gelmeyi başarmıştır.

İstanbul'a gelerek Kabakçı Mustafa'yı ortadan kaldıran Alemdar Mustafa Paşa III. Selim'i tahta geçirmek üzere harekete geçmiş, taht namzedi olarak III. Selim, Şehzâde Mahmut dışında kimse olmadığından Sultan IV. Mustafa tahta kalabilmek için bu ikisinin katlini emretmiştir. III. Selim öldürülmüş, Şehzâde Mahmut ise saray halkının yardımı ile kurtarılabilmıştır. Saray'a giren Alemdar Mustafa Paşa IV. Mustafa'yı tahtan indirerek yerine II. Mahmut'u geçirmiş, kendisi de sadrazamlık mührünü alarak Sadrazam olmuştur (1808).

Sultan II. Mahmut Devri (1808-1839)

Yenilikçiliği ile bilinen Osmanlı Sultanı II. Mahmut (1808-1839) uzun bir taht sürmüştür. Alemdar Mustafa Paşa gölgesinde Padişahlığı elde eden II. Mahmut bir süre Alemdar'ın kontrolü ele almasına katlanmıştır.

Alemdar Mustafa Paşa ülkede merkezî otoriteyi dinlemekten uzaklaşan ayanları merkeze bağlamak için onlarla bir anlaşma yoluna gitmiştir. **Sened-i İttifak** olarak bilinen anlaşma ile ayanların padişahın mutlak gücüne saygı, sadrazamın kanun dairesinde emirlerine itaat, vergi, merkeze bağlılık ve merkezle ortak çalışma konularında garanti almıştır.

Ancak bu senet, her iki tarafı da memnun etmekten uzaktı zira II. Mahmut kendi otoritesinin zayıflamasına, ayanlar da üzerlerindeki merkezî ağırlığın artmasından memnun değildi.

Osmanlı Azınlıkları: Sırp (1804) ve Yunan (1820) Ayaklanmaları

Osmanlı Devleti büyük bir imparatorluk olarak birçok etnik ve dinî topluluğu bünyesinde barındırmış ve asırlarca başarılı bir yönetim kabiliyeti göstermiştir. Osmanlı azınlıkları dinî bir karaktere sahipti. Türk ve Müslüman olan Osmanlılar, İslâm hukukunu temel alan bir yönetim tarzı benimsemiş, ancak İslâm'ın açıkça ifade etmediği durumlarda padişah kanunları kullanmıştır. İslâm hukuku gereği zimmî statüsünde olan gayrimüslimler, zimmî anlayışla yönetilirken, Türk örfü bu yönetime müdahil olmuştur.

Neticede 'millet sistemi' adı verilen ve gayrimüslimleri yönetmede kullanılan bir anlayış doğmuştur.

Millet sistemi ile azınlıklar İslâm hukukunun gayrimüslimlere yönelik kısıtlamalarına maruz kalmıştır ki bunlar arasında memur ve asker olamamak, siyasî hürriyetten mahrumiyet ve cizye ve haraç türü vergileri vermek başta gelmekteydi.

Bazı gayrimüslimler yabancıların kapitülasyonlarla kazandığı haklardan istifade ile onların pasaportunu taşıyarak bu uygulamalara muhalefet etmişlerdi.

Türk örfü gereği ise azınlıklar kendi ekonomik, kültürel, sosyal ve dinî konularda kendi işleri ile meşgul olma hakkına sahipti.

Ancak, yakınçağ Osmanlı tarihi azınlık ayaklanmaları doludur. Azınlık ayaklanmalarını sadece Fransız Devrimi'nin doğurduğu milliyetçiliğe dayandırmak yeterli bir açıklama olamaz. Azınlıkların sürekli ayaklanmasında;

1. Osmanlı Devleti'nin çağın ruhunu ve değerlerini tam anlamada ve kabullenmede gösterdiği kısırlık, zayıf askerî ve ekonomik bünyesinden dolayı büyük devletlere bağımlılık ve onların etkisinde kalma,
2. azınlıkların sınır tanımayan istekleri,
3. başta Rusya olmak üzere büyük devletlerin kendi yayılmacı politikalarına azınlıkları alet etmesi,
4. tarihten gelen güdülerin, önyargı ve nefretin ve anlayışların ayrılıkçı ruhu beslemesi,
5. farklılıklardan kaynaklı kin ve husumetin devamı,
6. Aydınlanma'nın yanında modern başka fikir ve akımların, başta sosyalizm benzeri diğer fikir hareketlerinin yarattığı, azınlıkların yeni tip aydın ve politikacı seçkinlerinin örgütsel mücadelesi etkili olmuştur.

Garp Ocakları ve Cezayir'in Kaybı

1830'a gelindiğinde Osmanlı Devleti, Yunan Ayaklanması ve Osmanlı-Rus Savaşları nedeniyle yorgun ve zayıf düşmüştü. Bu durum karşısında Fransa, emperyalist iştahına uygun gördüğü Cezayir'e göz dikmişti. Cezayir Dayısı İzmirli Hüseyin Paşa'nın gasp ettiği Fransız ticaret gemilerini Fransa'dan alacağına karşılık bırakmak istememesi Fransızlara Cezayir üzerine yürüme fırsatı vermişti.

Fransa güçlü bir donanma ve 16.000 kişilik kuvvetle Cezayir'e saldırdı ve kısa bir savaştan sonra Cezayir'i işgal etti. Fransa'ya karşı fazla yapabileceği bir şey olmayan Osmanlı Devleti ancak durumu protesto etmekle yetindi.

ŞARK MESELESİ

"SAVE ME FROM MY FRIENDS!"

19. yüzyıl diplomasi literatüründe sıkça rastlanan “Şark Meselesi” kavramının nasıl tanımlandığı , tarihi gelişiminin ve kökenlerinin nerelere kadar uzandığı ve eğer böyle bir “sorun” var ise, bunun için “üretilen” çözümün ne olduğu sorunsalı tarih boyunca hep önemini korumuş ve bu konuda oldukça ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Fransız tarihçiler Albert Sorel’in şark meselesine ilişkin eserinin 1889’da (İngilizce baskısı 1898) Edouard Driault’nun 1898 de ve 1853-1856 yılları arasında Karl Marx (ve Frederich Engels) tarafından kaleme alınan ve bir kısmı New York Daily Tribüne’de yayımlanan yazıların Elenor Marx Aveling -Edward Aveling tarafından derlenerek The Eastern Question adıyla 1897 de Londra da yayınlanmasından günümüze kadar muhtelif şekilde ve başlangıç noktasına göre farklı yaklaşımlar ve tanımlamalar yapılmaktadır.

Soruna en geniş manasıyla yaklaşanlar, şark meselesini IV. asırdan itibaren Avrupa’yı istila eden kavimlerle mücadele devresine kadar geriye götürürler. Yine, “Hazreti Muhammedin dünyaya gelmesi ile şark meselesi doğmuş bulunduğu cihetle bir İslam-Hristiyan meselesi” olarak görenler ve şark meselesini, “mesele-i diniye” zemininde ele alıp, “ehl-i İslam ile gayrimüslimlerin kavgası” olarak değerlendirerek, şark meselesini İslam dünyası ile Hristiyanlık aleminin doğuda başlayan münasebetlerine dayandırırılar. Denilebilir ki soruna bu çerçevede yaklaşanlara göre şark meselesi, manevi kaynağını Hristiyan taassubundan almaktadır.

- “Şark meselesi tabiri ile Türk imparatorluğunun Doğu Akdeniz etrafında ,Avrupa ,Asya ve Afrika'daki mevcudiyetinden kaynaklanan problemlerin bütünü” olarak algılayan veya sorunun kaynağını “Türklerin Avrupa'daki mevcudiyeti”ne bağlayan çalışmalar, Şark meselesini Osmanlı Türklerinin Avrupa ile münasebetleri çerçevesinde ele alırlar.
- Nitekim, Mustafa Kamil'de sorunun Osmanlı devletinin kendisi ile beraber zuhur ettiğini yani Türklerin Avrupa toprağına ayak basmasıyla beraber, kendisiyle Avrupa devletlerinin bazıları arasında “münazaat-ı şedide” ve “muharebat-ı adide” meydana geldiğini belirtmekte ve şark meselesinin en önemli boyutlarından biri olan Osmanlı devletinin iç işlerine yapılan müdahalelerin, “Osmanlı topraklarında bulunan Hristiyan ahali namına olduğunu, Avrupa'nın Osmanlı devletine tazyiklerinin bu Hristiyanlar ismine vaki bulduğunu ,memalik-i şahanedeki ıstırapların Hristiyanlar namına icat edildiğini” vurgulamaktadır.
- Sömürgeci Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı uygulamak istedikleri genel politikanın sahneye konulan adına Şark Meselesi denir. Bu politikanın özel şekilleri ise Ermeni Meselesi, Ortadoğu, Petrol, Filistin, Arap, Kürt Meselesi dizisinin parçalarıdır,
- Şark Meselesi genel olarak iki aşamada ele alınabilir.
- **Birincisi** 1071-1683 tarihleri arasındaki Şark Meselesi'dir. Bu aşamada, Avrupa savunma, Türkler taarruz halindedir. Bu dönemin basamaklarını şu şekilde özetleyebiliriz:
  - a) Türkleri Anadolu'ya sokmamak,
  - b) Türkleri Anadolu'da durdurmak,
  - c) Türklerin Rumeli'ye geçişini önlemek,
  - d) Türklerin Balkanlar üzerinden Avrupa içlerine doğru ilerlemesine engel olmak.
- Batı, koyduğu hedeflere rağmen Türklerin taarruzunu engelleyememiştir. Ancak Viyana yenilgisi ile “Şark Meselesi”nin ilk safhası yerini, Türklerin savunmada Avrupa'nın saldırıda olacağı **ikinci** basamağı bırakmıştır.

Günümüze kadar devam ede gelen Şark Meselesi'nin bu safhasında;

- a) Balkanlardaki Hristiyan milletleri Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmak. Bunun için Hristiyan toplumları isyana teşvik ederek önce özerkliklerini sonra bağımsızlıklarını kazanmalarını sağlamak,
- b) Birinci maddede belirtilen hususlar gerçekleşmezse Hristiyanlar için reform istemek ve onların lehine Bab-ı Ali nezdinde girişimlerde bulunmak,
- c) Türkleri Balkanlardan tamamen atmak,
- d) İstanbul'u Türklerin elinden almak,
- e) Osmanlı Devleti'nin Asya toprakları üzerinde yaşayan Hristiyan cemaatler (azınlıklar) lehine reformlar yaptırmak,
- f) Anadolu'yu paylaşmak, Türkleri Anadolu'dan çıkarmak, hedeflenmiştir.

Şark Meselesi, 19. yüzyılda Avrupa'nın bir yandan içişlerine, diğer yandan dışarıya dikkatlerini çevirdiği dönemde, Osmanlı İmparatorluğu için " en uzun yüzyılın" yaşanmasına sebep olan olayların başlangıcına verilen isimdir

Kısaca Şark Meselesi;

- Avrupa büyük devletlerinin, Osmanlı imparatorluğunu iktisadi ve siyasi açıdan nüfuz ve hükmü altına almak veya sebepler ihdas ederek parçalamak ve Osmanlı idaresinde yaşayan muhtelif milletlerin istiklallerini temin etmek istemelerinden doğan tarihi meselelerin tümünü şark meselesi olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

- Fransız ihtilali ve Napolyon ordularının altüst ettiği Avrupa siyasi coğrafyasına yeniden bir Őekil vermek amacıyla toplanan 1815 Viyana kongresinde, Rus delegeleri tarafından gayri resmi görüŐmelerde, kongre üyelerinin dikkatlerini Osmanlı İmparatorluğu idaresinde yaşayan Hristiyan halkın durumu üzerine çekmek amacıyla ortaya atılmıŐ bir terim olan Şark Meselesi, bu tarihten itibaren diplomatlar arasında sıkça kullanılmaya baŐlanmış ve Osmanlı devleti ile ilgili bütün sorunlara Şark Meselesi olarak yaklaŐılmıştır.
- Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimlerin himayesi, Kırım harbiyle sonuçlanacak olan kutsal yerler meselesi, kapitülasyonların geniŐletilerek daha fazla ekonomik imtiyazlar elde etme mücadelesi ve Boğazlar gibi stratejik öneme sahip Osmanlı topraklarını önce kontrol altına almak ve daha sonraları da işgal etmek gibi deđiŐik konular üzerinde çıkar  atıŐması kendisini göstermiŐ ve bütün bunlar tabiatıyla Şark meselesinin birer boyutunu oluŐturmuŐtur.

VIYANA KONGRESİ VE OSMANLI İMPARATORLUĞU

Metternich, Osmanlı Devleti'ni de bu Kongre'ye davet etti. Osmanlı Devleti, bu davete olumlu cevap vermedi. Bunun üzerine Metternich, davetini tekrar ederek, Osmanlı Devleti'nin Kongre'ye katılmasını, katılmadığı takdirde, toprak bütünlüğünün garanti altına alınmasını istemesini bildirdi. Çünkü Rusya'nın Balkanlar'da genişleme çabaları Avusturya'yı ürkütüyordu.

İngiltere de, Rusya'nın Karadeniz'deki genişlemesinden ve Boğazlardan Akdeniz'e inmesinden korkmaktaydı. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün garanti altına alınması için milletlerarası şartlar müsait görünüyordu. Fakat Osmanlı Devleti' buna rağmen Viyana Kongresi'ne katılmaktan kaçındı. Bâb-ı Ali'nin bu şekilde hareket etmesinin bir takım sebepleri vardı:

1-Osmanlı Devleti, toprak bütünlüğünün Avrupa devletleri tarafından garanti altına alınmasını, bağımsızlığı ile uyuşur bir husus olarak görmedi. Böyle bir garantiyi, Avrupa devletlerinin koruması altına girme olarak değerlendirdi.

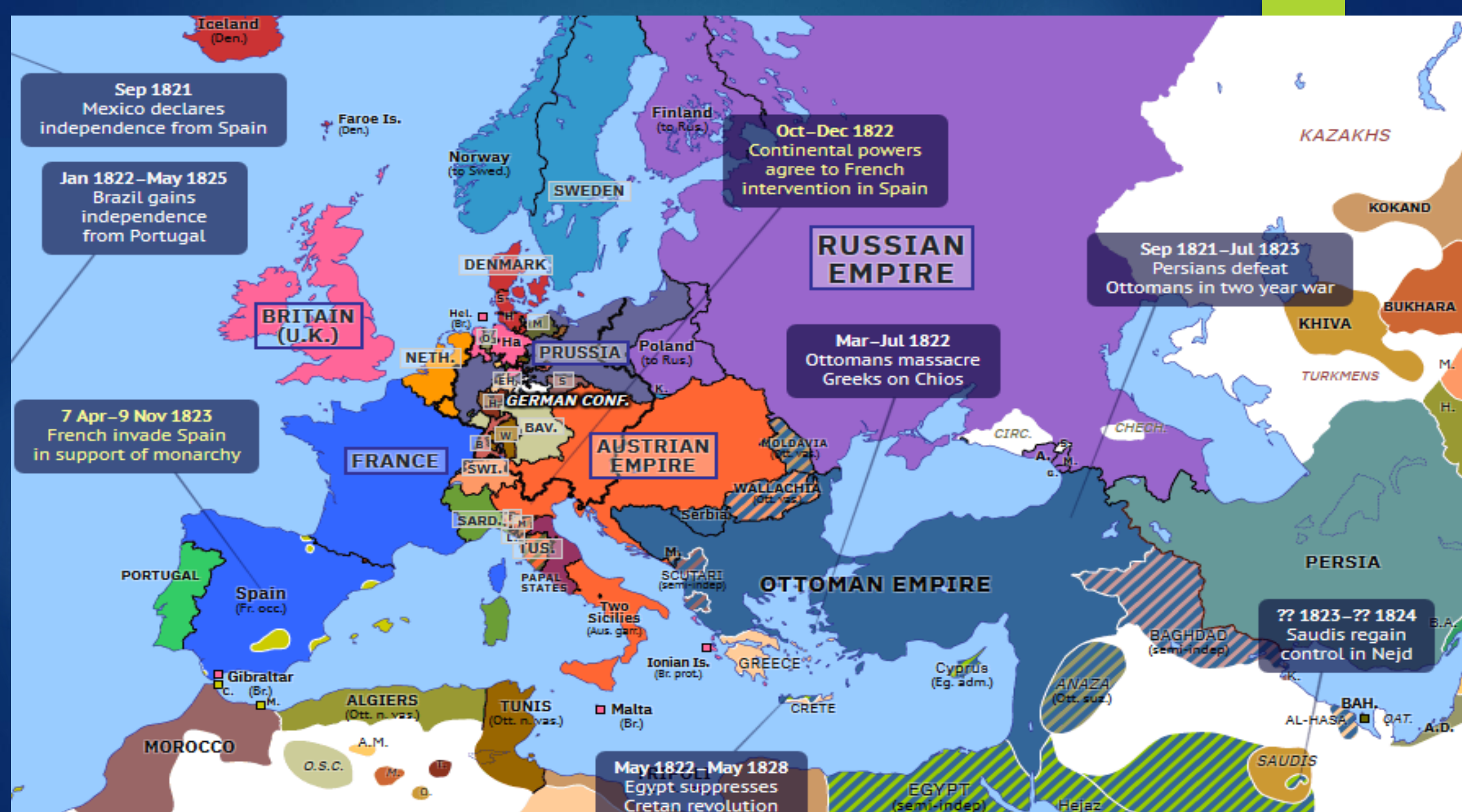
2-Bükreş Barış'ının 8 inci maddesi ile Osmanlı Devleti, Sırlara, özerklik konusunda bazı imtiyazlarla, Akdeniz'deki adalar ve diğer yerlerdeki gayrimüslim Osmanlı uyruklarına tanınan imtiyazları verecekti. Fakat bu imtiyazların neler olduğu açık olarak belirtilmemişti. Şimdi Osmanlı Devleti, Kongre'ye katıldığı takdirde, Sırlarla bir anlaşmazlık halinde bu imtiyazlar konusunu, Rusya'nın ortaya atıp, bağımsızlığa kadar varan haklar koparmasından endişe etti.

3-Osmanlı Devleti, kendisiyle Rusya arasında devamlı çatışma konusu olan Eflâk ve Buğdan meselesinin, şimdi galip devletler arasında baş mevkide bulunan Rusya'nın, tekrar Kongre önüne getirmesinden çekindi.

4-Nihayet, Osmanlı Devleti'nin korktuğu gibi, Ruslar, Viyana Kongresi'nde, Kongre üyelerinin dikkatini Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde yaşamakta olan Hristiyan halkın durumu üzerine çekmeye çalıştılar. Şimdi Ruslar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Şark Meselesi olarak söz etmekteydi.

Mısır Sorunu ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı

YUNAN İSYANI

Yunan ayaklanmasını Aleksandr Ypsilanti başlattı. Yalnız, Mora' da değil de, Boğdan'da. Ypsilanti 6 Mart 1821 günü 3.000 kadar askerle, Prut nehrini aşarak Buğdan'a girdi. Burada bir ayaklanma çıkarmak istedi ise de başarılı olamadı. Bunun sebepleri; Eflak ve Buğdan beyliği yapan Fenerli Rumların, Romenler tarafından sevilmezdi. Bu sebeple, Romenler, Rumların çıkarına bir ayaklanmaya katılıp, Osmanlı Devletiyle sorun çıkarmak istemediler.

Diğer taraftan Ypsilanti, büyük bir hata yaptı. Romen liderlerinden Vladimirescu önce Ypsilanti'yi destekleyip, sonra vaz geçince, Ypsilanti'nin adamlarından biri tarafından öldürüldü. Bu olay Romenler arasında büyük tepki uyandırdı.

Buğdan'daki ayaklanma bastırılmakla beraber, ayaklanmanın arkası kesilmedi. Ayaklanma bu sefer Mora'ya bulaştı. Bu sırada Mora'nın durumu Rumların ayaklanması için çok elverişliydi. Zira, 1788'den beri Yanya Valiliğini yapan ve gayet sert ve acımasız yönetimi ile Rumları iyice sindirmiş bulunan Tepedelenli Ali Paşa 'nın İstanbul ile arası açılmıştı. Tepedelenli, Yanya'da Hurşit Paşa kuvvetleri tarafından kuşatılması üzerine, kendisini kurtarmak için Rumları ayaklanmaya çağırdı. Hatta Rumların da, Tepedelenli'yi ayaklanmanın başına geçirmek istedikleri söylenir. Onu, yeni Yunanistan'ın Kral'ı bile yapmayı düşünen Rum aydınları olmuştur.

Tepedelenli' nin ayaklanması, Rumların üzerinden ağır bir baskının kalkmasına yol açtı. Osmanlı Devleti büyük bir hata yaptı. Yapılan incelemelerde Fener Patriği Gregoryus'un da, hem Etniki Eteryas üyesi ve hem de ayaklanmada parmağı olduğu öğrenilince, resmi elbisesi ile Patrikhanenin önünde asıldı. Aynı şekilde, suçlu görülen, diğer yerlerdeki metropolitler de aynı şekilde cezalandırıldı. Bu idamlar da başta Rusya olmak üzere Avrupa kamuoyunun Yunanlıları daha fazla desteklemesine ve Osmanlı Devleti'nin aleyhine dönmesine sebep oldu.

İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması ve Rusya'nın Akdeniz'e inmesini önlemek adına Yunan ayaklanmasının karşısındaydı. Bu politikanın savunucusu Dışişleri Bakanı Castlereagh, 1822 Ağustosunda intihar edip, yerine Canning geçince, İngiltere Yunan sorununa başka açıdan bakmaya başladı.

Canning'e göre, Yunan ayaklanması bir Hristiyanlık davası haline gelmiştir ve bu işin liderliğini de Rusya yapmaktadır. Yunanlılar er veya geç bağımsızlıklarını alacaklar ve bundan dolayı da Rusya'ya minnettar kalacaklardır. Bu ise, Yunanistan'ın Rusya'nın etkisi altına girmesi ve Rusya'nın Yunanistan vasıtasıyla Akdeniz'e sarkması demek olacaktır.

Bunu önlemek için, İngiltere Yunan davasına destek vermeli ve kurulacak olan bağımsız Yunanistan, Rusya'ya değil, İngiltere'ye minnettar olmalıdır. Böylelikle, Osmanlı Devleti'de Rus tehlikesinden kurtarılmış olacaktır. Bu düşünce ile İngiltere 1823 yılından itibaren Mora Rumlarına para yardımı yapmaya başladı.

Bu şartlar içinde Osmanlı Devleti'ne yardım eden veya yardım etmeye çalışan tek devlet Avusturya ve Metternich idi. Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ne yardıma çalışması iki sebebe dayanıyordu: Birincisi, Metternich'in Müdahale Sistemi'ne olan bağlılığı idi. İkincisi, Avusturya, Rusya'nın Yunanistan vasıtasıyla Balkanlar'da kuvvetlenmesinden korkuyordu. Yani Avusturya'nın politikası ile İngiltere'nin yeni politikası bir noktada birleşmiş oluyordu.

Metternich, Osmanlı Devleti'nin ayaklanmayı bastırmakta güçlük çektiğini görünce, ona Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa' dan yardım istemesini tavsiye etti. Padişah II.Mahmut, istemeye istemeye Mehmet Ali Paşadan yardım istemek zorunda kaldı. Mehmet Ali'nin, yapacağı bu yardıma karşılık, kendisine Mısır Valiliğine ek olarak bir de Girit Valiliği verilecekti. Bu konudaki ferman 16 Ocak 1824 tarihli dir.

İbrahim Paşa kuvvetlerinin Mora'daki başarıları ve asi Rumların yenilgileri Avrupa diplomasisini de harekete geçirmiş ve Yunan ayaklanması 1825 yılından itibaren "enternasyonalize" oldu; yani milletlerarası diplomasinin bir sorunu niteliğini kazandı. Konuya herkes elini soktu. Tabii bu da Osmanlı Devleti'ne, sorun üzerindeki her türlü kontrolünü kaybettirdi.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa Kimdir?

- ▶ Kavalalı Mehmet Ali Paşa bugünkü Yunanistan'ın Kavala kentinde dünyaya geldi.
- ▶ Anne babası ölünce bir Fransız tüccarın yanına girmiş ve yetişmiştir. Bu sebeple Fransızlara karşı her zaman sempati besledi.
- ▶ Napolyon'un Mısır'ı işgaline karşı Osmanlı tarafından Mısır'a gönderilen orduda görev aldı ve kısa zamanda **komutanlığa** yükseldi.
- ▶ Vali Hüsrev Paşa'ya karşı düzenlenen ayaklanmadan yararlanarak 1805'te **Mısır valisi** oldu.
- ▶ Mısır'ın kalkınması için çeşitli ıslahatlar yaptı. Avrupa'dan getirttiği hocalarla kendine güçlü bir ordu ve donanma kurdu.
- ▶ **Vahhabi ayaklanmasını bastırdı.**

- 1825'ten itibaren, Mora isyanını bastırmak için Osmanlı ordusu ile birlikte hareket eden Mısır ordusu, kısa sürede büyük başarılar elde etti.
- Beklemedikleri bir biçimde, Osmanlı-Mısır ortak kuvvetlerinin isyanı bastırması üzerine İngiltere, Rusya ve Fransa, Osmanlı Devletine karşı bir protokol imzaladılar.
- İmzalanan Londra Protokolü ile üç devlet; isyancılarla Osmanlı Hükümeti arasında bir ateşkes antlaşması imzalanmasını istediler. Ayrıca, ateşkesin hemen ardından Yunanistan devletinin kurulacağını bildirdiler.
- Osmanlı Hükümeti bu kararları tanımayınca, 20 Kasım 1827'de Navarin'deki Osmanlı-Mısır ortak donanması, İngiliz-Fransız-Rus ortak donanması tarafından bir baskınla batırıldı.
- Bu olaydan sonra K. Mehmet Ali Paşa müttefiklerle anlaşarak Mora dan çekildi.

Rusya , Nisan 1828'de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açtı.

1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona erdi ve 14 Eylül 1829'da Edirne Barış Antlaşması imzalandı.

Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Londra protokolünü kabul etmiş ve bağımsız Yunanistan devleti kurulmuştur.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Başlıyor!

- ▶ Yunanistan'ın bağımsız olması ile Mōra, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştı.
- ▶ Mehmet Ali Paşa, Osmanlı Devleti'nden Mora'nın yerine Girit ve Suriye valiliğini istedi. Ek olarak yakılan donanması için tazminat istemiştir.
- ▶ II. Mahmut, bu isteği kabul etmeyince Mehmet Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa komutasındaki 24 bin kişilik orduyu Suriye üzerine gönderdi.
- ▶ Suriye'yi ele geçiren İbrahim Paşa Adana'ya girdi. Peş peşe Osmanlı ordularını yenerek Kütahya'ya kadar ilerledi.
- ▶ Mehmet Ali Paşa artık Anadolu'yu hatta Osmanlı Devleti'ni ele geçirme planlarını yapmaya başladı.
- ▶ Mehmet Ali Paşa ile tek başına mücadele edemeyeceğini anlayan II. Mahmut İngiltere ve Fransa'dan yardım istedi.
- ▶ Ancak bu devletler, durumu Osmanlı Devleti'nin iç sorunu olarak değerlendirip yardım etmediler. Hatta Fransa, Mehmet Ali Paşa'yı destekler tavırlar sergiledi.

Osmanlı Yardım Arayışında

II. Mahmut daha sonra “Denize düşen yılana sarılır.” diyerek Rusya’dan yardım istedi.

Osmanlı İmparatorluğu ile anlaşılan Rusya, yardım teklifini memnurlukla kabul etti. 1833 yılında İstanbul’a bir donanma ile 5.000 kişilik bir ordu gönderdi. Böylece Rusya, Osmanlı Devleti üzerinde etkili bir duruma geçmişti.

Rus donanmasının İstanbul’a gelmesi İngiltere ve Fransa’yı kaygılandırdı. Durumun önemini kavrayan İngiltere, Fransa ve Avusturya’yı da yanına alarak Osmanlı Devleti’ne yardım etmeye karar verdiler.

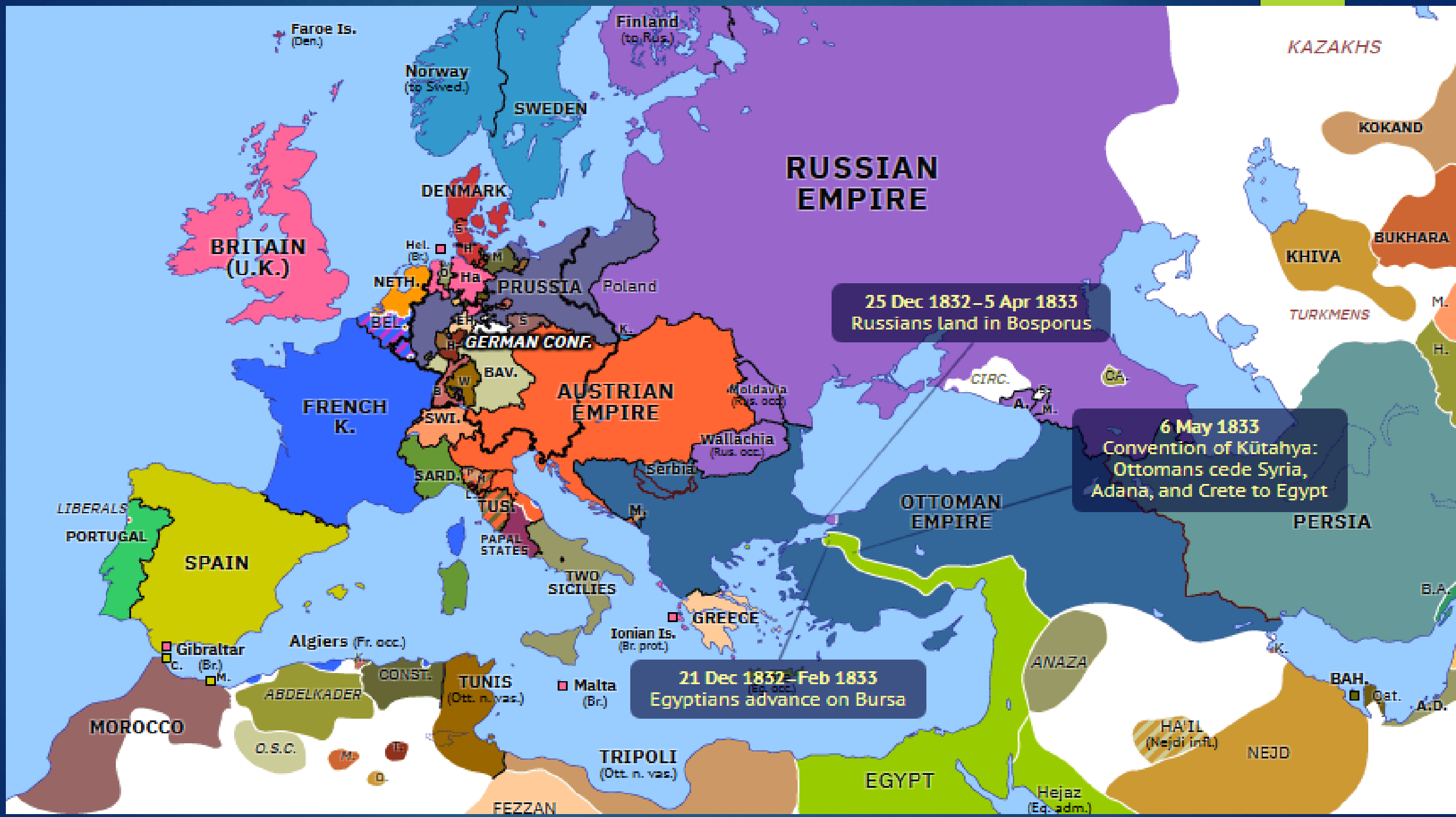
Rusya’nın sıcak denizlere inmesine engel olabilmek için Rusya’ya karşı Osmanlı Devleti’ni desteklediler. Rusya’nın İstanbul’dan uzaklaştırılmasının yolu Osmanlı padişahı ile isyancı valinin uzlaştırılmasıyla mümkündü.

Bu amaçla Mehmet Ali Paşa’ya baskı yaparak Osmanlı Devleti ile 1833’te Kütahya Antlaşması’nın yapılmasını sağladılar.

Osmanlı Devleti ile İsyancı Vali arasında 1833’te Kütahya Antlaşması’nın yapılmasını sağladılar. Bu antlaşmaya göre:

- Mehmet Ali Paşa’ya Girit ve Mısır valiliklerinin yanı sıra Şam valiliği verildi.
- Oğlu İbrahim Paşa’ya Cidde valiliği ile Adana valiliği verildi.

**RUSSIAN
EMPIRE**

25 Dec 1832 – 5 Apr 1833
Russians land in Bosphorus

6 May 1833
Convention of Kütahya:
Ottomans cede Syria,
Adana, and Crete to Egypt

21 Dec 1832 – Feb 1833
Egyptians advance on Bursa

Osmanlı – Rus Yakınlaşması

- Böylece Mehmet Ali Paşa isyanının birinci bölümü sona erdi. Ancak antlaşma her iki tarafı da memnun etmedi ve karşılıklı güvensizlik sürdü.
- Bu güvensizlik üzerine, Osmanlı İmparatorluğu Rusya ile bir ittifak antlaşması imzaladı. Bu antlaşmayla, II. Mahmut Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceğini güvence altına almak istiyordu.
- Rusya ise Boğazlar ve genel olarak Osmanlı Devleti üzerinde elde ettiği üstün durumun devamını istiyordu.
- 8 Temmuz 1833 tarihinde imzalanan Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın açık maddeleri ile klasik bir savunma ittifakıydı.
- – Osmanlı Devleti bir saldırıya uğrarsa masrafları karşılanmak şartıyla Rusya, Osmanlı Devleti'ne yardım edecekti.
- – Rusya, bir saldırıya uğrarsa Osmanlı Devleti, Boğazları Rusya'nın savaştığı devlete kapatacak; Rus gemilerinin Boğazlardan geçişine izin verecekti.
- – Antlaşma sekiz yıl geçerli olacaktı.
- Bu antlaşma ile Rusya'nın Karadeniz'deki güvenliği sağlanmış oldu. Rusya – Osmanlı yakınlaşması ve Rusya'nın Boğazlardan serbest geçiş hakkı elde etmesi Boğazlar sorununun çıkmasına yol açtı.

Osmanlı – İngiliz Yakınlaşması

- ▶ Mehmet Ali Paşa, 1838’de Osmanlı Devleti’ne ödemekle yükümlü olduğu vergileri yollamadı ve yeniden bağımsızlığını ilan etti.
- ▶ Bu olay üzerine II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa’ya karşı savaş açtı.
- ▶ Nizip’te yapılan savaşı Mehmet Ali Paşa kazandı.
- ▶ Mısır Sorununda İngiltere’nin desteğini almak isteyen Osmanlı Devleti İngiltere ile Balta Limanı Ticaret Sözleşmesini imzalamıştır.
- ▶ *İngiliz tüccarlar, Osmanlı ülkesinde her türlü malın alım satımını yapabilecek.*
- ▶ *İngiliz tüccarlar, iç ticarette yerli tüccarlardan fazla vergi ödemeyecek.*
- ▶ *Yabancı mallar Boğazlardan serbestçe geçebilecek.*
- ▶ *İngilizlerden mal alım ve nakli için belge istenmeyecek.*
- ▶ *Antlaşma sürekli olacak ve tüm Avrupa Devletleri yararlanabilecekti.*

2. Mehmet Ali Paşa İsyanı Nizip Savaşı

- Kütahya Antlaşması, gerek içeriği gerekse sonuçları açısından her iki tarafı da memnun etmemişti. II. Mahmut, isyan ve sonuçlarını bir türlü içine sindiremiyor, verdiği ödünleri geri almaya çalışıyordu. Ayrıca , Mehmet Ali Paşa vergilerini yollamıyordu.
- Böylece, Mehmet Ali Paşa'ya iyi bir ders vermek ve devletin şerefini kurtarmak mümkün olabilecekti.
- Mehmet Ali Paşada daha çok yerlere ve olanaklara sahip olmak istiyordu. Bu nedenle her iki taraf da yeni bir savaş için hazırlıklar yapıyor ve birbirlerini kolluyordu.

Savaşın Sonuçları

- Bu arada padişah 2.Mahmut 1 Temmuz 1839'da öldü. Yerine 16 yaşında olan en büyük oğlu Abdülmecit padişah oldu.
- Birkaç gün sonra da Çanakkale önlerinde bulunan Osmanlı donanması, Mısır'a götürülerek Mehmet Ali Paşa'ya teslim edildi. Böylece Osmanlı Devleti, ordusuz ve donanmasız, yani savunmasız bir duruma gelmişti.
- Osmanlı Devleti, beklenmeyen bir şekilde yenilgiye uğrayınca, yalnızca Mısır valiliğinin babadan oğula geçmesi koşuluyla, Mehmet Ali Paşa'dan barış istedi.
- Fakat Mehmet Ali Paşa, ancak Mısır'ı, Suriye'yi, Adana ve Maraş'ı Osmanlı Devleti kendisine vermeyi kabul ederse barışı kabul edeceğini bildirdi.
- İngiltere, Avusturya ve Prusya; Rusya'nın yeniden İstanbul'a gelmesini önlemek için olaya müdahale ettiler.
- Bu sıralarda İngiltere ile bir çatışmayı göze alamayan Rusya, bu karara katılmak zorunda kaldı.
- 1840'ta Londra'da bir konferans toplanmasını sağladılar. İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya'nın da katıldığı bu konferansın sonunda Londra Antlaşması (1840) imzalandı.

Londra Antlaşması

- Mısır sorununa bir çözüm getirmek üzere yapılan Londra antlaşmasına göre;
  - (i) Padişah Mısır valiliğinin babadan oğula geçmesini kabul ediyordu ve Güney Suriye ve Akka valilikleri de Mehmet Ali Paşa'ya veriliyordu;
  - (ii) Mehmet Ali Paşa bu öneriyi on gün içinde kabul etmek zorundaydı.
  - Eğer on gün içinde kabul etmezse Akka valiliği, yirmi gün içinde kabul etmezse Mısır valiliği zorla elinden alınacaktı;
  - (iii) Mehmet Ali Paşa en geç yirmi gün içinde, Mısır'da bulunan Osmanlı donanmasını geri verecekti.
-
- Londra Antlaşması'nın maddeleri Mehmet Ali Paşa tarafından kabul edilmeyince İngiltere, Osmanlı Devleti ve Avusturya Beyrut'a asker çıkardılar.
  - Mısır kuvvetleri yenilince ve Fransa taraf değiştirmesiyle tek başına kalan Mehmet Ali Paşa, Londra Konferansı kararlarını kabul etmek zorunda kaldı.

- Savaş halinin sona ermesinden sonra, Osmanlı Devleti, kendi toprağı olan Mısır'ın yeni statüsünü belirlemek için 13 Şubat 1841'de "Mısır Valiliğı İmtiyaz Fermanı'nı" yayınladı.
- Padişahın bu fermanına göre;
- (i) Mısır valiliğı Mehmet Ali Paşa ve soyuna, babadan oğula geçmek üzere veriliyordu;
- (ii) Mısır valileri, Padişah tarafından Mehmet Ali Paşa soyundan kişiler arasından seçilip atanacaktır;
- (iii) Osmanlı Devletinin kanunları Mısır'da da uygulanacak, vergiler padişah adına toplanacaktı. Vergilerin bir kısmı her yıl İstanbul'a gönderilecekti;
- (iv) Mısır ordusu 18.000 kişiyi geçemeyecek, üst düzey subaylar Osmanlı Devleti tarafından atanacaktı;
- (v) Osmanlı Devleti'nin yaptığı antlaşmalar ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu Mısır için de geçerli olacaktı;
- (vi) Bu koşullara saygı gösterilmediğı takdirde, Mısır'a verilen bu ayrıcalıklar geçersiz sayılacaktı.
- Bu ferman ile Mısır, Osmanlı Devleti'ne bağılı, ancak özel statüsü olan bir eyalet haline gelmiştir. Mısır'ın bu statüsünün taraflarca kabul edilmesi ile de, 1831 yılından beri sürmekte olan sorun, resmen sona erdi.

MEHMET ALİ PAŞA İSYANININ SONUÇLARI

Osmanlı İmparatorluğu'nu 1831-1841 yılları arasında büyük sıkıntılara sokan Mehmet Ali Paşa isyanı, başlangıçta bir iç isyan niteliğinde görünmesine rağmen, sonradan önemli bir Avrupa sorunu haline gelmiştir.

- Bunlar da Osmanlı Devleti'nin başına yeni problemler çıkarmıştır. Mehmet Ali Paşa, isyanla birlikte gelişen isteklerini tam olarak gerçekleştiremedi. Fakat neticede Mısır'ı ailesine kazandırdı.
- Rusya, isyanın başlarında Osmanlı Devleti'ne yardım ederek ve Hünkâr iskelesi Antlaşmasını imzalayarak, Osmanlı Devleti ve Boğazları üzerine avantaj elde etti. Ancak, sorunun ikinci aşamasında İngiltere ve Fransa'nın müdahaleleriyle bu durumunu kaybetti(Boğazlar sözleşmesi);
- İngiltere, Mehmet Ali Paşa'nın güçlenmesini önleyerek Hindistan ve Doğu Akdeniz'deki güvenliğini ve çıkarlarını korudu. Bu arada Osmanlı Devleti ile yaptığı ticaret antlaşması ile, İmparatorluk üzerindeki çıkarlarını arttırdı. Mısır'ın İngiliz yüksek çıkarları açısından ne kadar önemli olduğunu gördü;
- Fransa'nın iki yönlü politikası, zaman zaman kendisini diğer Avrupa devletleri karşısında yalnız bıraktı. Bu bakımdan Fransa kesin olarak bir çıkar sağlayamadı.
- Osmanlı Devleti, bu isyanın sonucunda, ne kadar güçsüz olduğunu bir kez daha anladı. Bir valisinin isyanı karşısında bile, toprak bütünlüğünü sağlamak için yabancı devletlerin yardımına başvurmak zorunda kaldı;
- Bu isyan ve gelişimi sonrasında, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış politikasında Avrupa büyük devletlerinin ağırlığı daha fazla duyulmaya başladı;
- Osmanlı Devleti, hukuk yönünden Mısır'ı yeniden kendine bağlamakla beraber, gerçekte bu zengin ve stratejik önemi olan eyaletini kaybetti. Bunun arkasından da Boğazlar gibi önemli bir sorunla karşı karşıya kaldı;
- Osmanlı Devleti, iç ve dış nedenlerin etkisiyle İmparatorluğun tarihi akışında önemli bir yeri olan "Tanzimat"ı ilan etti.